

HARIDUSKORRALDUSE KAASAJASTAMINE LÕPUSIRGEL

Me ei torma. Aga ei saa ka hädavajalike ümberkorraldustega venitada.

Kolmapäeval teisele lugemisele jõudnud põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse sisulisi muudatusi on valmistatud ette kaks aastat. Eelmise aasta vältel toimusid koolivõrguarutelud kõigis maakondades. Samuti korraldasime üle Eesti avalikke tagasisidekoosolekuid, kus osales kokku enam kui tuhat omavalitsuste ja koolide esindajat.

Läbirääkimisi õpetajaameti ümberkujundamise põhimõtete üle peeti eelmise aasta algusest kuni sügiseni – nn õpetaja töörühmas osalesid nii Õpetajate Liit, Haridustöötajate Liit, Koolijuhtide Ühendus, Noored Kooli, omavalitsuste esindajad jt.

Valitsus kiitis eelnõu aluspõhimõtted heaks mullu juunis ja eelnõu enda 6. detsembril. Eelnõu jõudis Riigikokku esimesele lugemisele tänavu 20. veebruaril. Praeguseni on toimunud üle tosina arutelu kõigepealt ministeeriumis ja seejärel kultuurikomisjonis, teine lugemine on plaanitud pidada kolmapäeval, 19. juunil, lootuses jõuda eelnõu vastuvõtmiseni enne suurt suvepuhkust. Valitsus eelnõu algatajana palus Riigikogu jätkata rahastamisparagrahvi arutelu sügisel, lähtudes soovist jõuda võimalikult paljusid osapooli rahuldava hariduskorralduseni.

Kodulähedased põhikoolid ja tugev (riigi-)gümnaasium igas maakonnas kindlustavad hea ja kvaliteetse hariduse kõigile

Riik tagab igas maakonnas tugeva (riigi-)gümnaasiumi olemasolu ja sellega vähendab omavalitsuste koormust gümnaasiumide ülalpidamisel. Vabanevad vahendid tuleb suunata kodulähedaste põhikoolide toetuseks.

Riigigümnaasiumides on õpilastel võimalik valida eri õppesuundade vahel. See lõpetab laste ja lastevanemate liikumise paari suuremasse linna – kuna omavalitsused pole suutnud õpilaste arvu vähenedes gümnaasiumihariduse korraldamises kokku leppida, siis paraku on see tendents süvenev.

Teiseks on kokku kuivanud gümnaasiumiosa hoitud elus tihti põhikoolide arvelt, mis on nõrgestanud kõige olulisemat kooliastet, mille tase on meil siiani rahvusvaheliste uuringute põhjal ühtlaselt kõrge olnud. Riigigümnaasiumide loomine ei takista siiski omavalitsustel täiendavalt gümnaasiume pidada, samuti ei lahutata praegu töötavaid ühtse asutusena tegutsevaid põhikoole ja gümnaasiume.

Riigigümnaasiumid on ka omavalitsustele kasulikud – kui laps läheb riigigümnaasiumisse, siis majanduskulud jäävad riigi kanda ja vabanevad vahendid võib suunata põhikoolide tugevdamiseks.

Seaduses sätestatakse, et gümnaasiumi vastuvõtukatsetel peab kohtlema kõiki noori võrdselt.

Eelkõige on oluline, et ka maakoolidest tulnud noored saaksid kandideerida gümnaasiumiastmesse samadel tingimustel kui täistsüklikooli (1.– 12. klassiga) põhikooliosa lõpetanud noored.

Õpetaja tööd tasustatakse lähtuvalt tegelikust töökoormusest ja töölepingus kokku lepitud tööülesannetest. See lubab vältida varjatud ja tasustamata lisaülesannete kuhjumist.

Nõukogudeajast pärit jäiga atesteerimissüsteemi asendab kutsete süsteem.

Õpetaja töökoormus ja töötasuarvestus lähtub õpetaja kõikidest ülesannetest, mitte ainult kontakttundidest. Uus seadus muudab oluliseks kõik õpetaja rollid, mida ta koolis täitma peab ja tagab kindla ametipalga, mida ei saa ühepoolsetult langetada. Palgakujundamise põhimõtted tagavad võimalused palgatõusuks ja tulemuspõhiseks töötasuks. Nõukogude ajast pärit õpetajate atesteerimissüsteemi asemel rakendatakse järk-järgult kutsetesüsteemi.

Täna vaadatakse õpetaja koormusarvestuses vaid klassi ees tehtavat tööd ehk kontakttunde. Varjatud tasustamata lisakoormust tekitab see, et õpetaja tegelik tööaeg, 35 astronoomilist tundi, on töötasu arvestamisel teisejärguline. Kuigi õpetajate töö peab nädalas mahtuma 35 astronoomilise tunni sisse, on praegu õpetajate koormusarvestuse ja nii ka tasustamise alus ainult tööandja poolt ette antud kontakttundide hulk nädalas, mis pealegi võib igal aastal väheneda (koos palga vähenemisega). Kuna teisi väga olulisi õpetaja tööülesandeid ei tähtsustata samaväärselt, siis on süsteem ühekülgne ega taga kindlustunnet ei õpetajale väärika palga ega ka haridussüsteemile õpetajarollide täitmise kohalt.

Õpetaja töölepingus peavad selgelt ja konkreetselt kirjas olema kõik ametiülesanded, mida ta üldtööaja sees täidab, ning selle eest makstav töötasu. Säilib võimalus maksta lisatasu oluliste lisaülesannete (nagu klassijuhatamine) eest.

Kutsetesüsteem on loodud selleks, et erialaekspert – nt insener, arst või ka õpetaja – saaks hinnata ja tõendada oma kutseoskusi ning kavandada nende arendamist. Praeguseni kehtinud atesteerimissüsteemi eesmärgiks on kirjeldada pigem formaalseid näitajaid, mille alusel saab kõik õpetajad üle riigi ühtlaselt palgagruppidesse jaotada ning vastavalt sellele minimaalset palka maksta.

Uue süsteemi rakendamisel ei kaota õpetaja palgas ja senised atesteerimisel omistatud kõrgemad ametijärgud kehtivad oma nominaalaja lõpuni, vanempedagoogi ja pedagoog-metoodiku ametijärk kehtib viis aastat.

Koolijuhi ja hoolekogu roll ning vastutus kooli tulemuslikkuse eest suureneb

Seadusemuudatused suurendavad koolijuhi otsustusõigust ja vastutust – koolide tegevuse, sh õppetöö korralduse ja tulemuslikkuse eest vastutab kooli juht. Koolijuht kinnitab palgakorralduse alused, mis on eelnevalt õpetajate ja hoolekogu läbi arutatud.

Kasvab ka kogukonna ja hoolekogu roll, kelle nõusolekut on vaja põhikoolis klassitäituvuse suurendamiseks ja vaheaegade muutmiseks. Lisaks peab kuulama ära hoolekogu arvamuse palgakorralduse põhimõtete ning samuti direktori valimise korra kehtestamisel.

Koolile antakse ka rohkem vabadust sisehindamise korra väljatöötamisel ja rakendamisel. Universaalsed üleriigilised reeglid olid vajalikud sisehindamise rakendamise algfaasis, kuid on praeguseks oma rolli minetanud. Sisehindamisest on saanud haridussüsteemi loomulik osa. Koolijuht koostöös hoolekoguga otsustab, milline sisehindamise korraldus on koolile kõige otstarbekam ning kokkulepitud korralduse kehtestab kooli direktor.

Riik võtab suurema vastutuse kvaliteetse õppekirjanduse olemasolu eest

Seadusesse kirjutatakse, et riik tagab riiklike õppekavade täitmiseks vajaliku minimaalse õppekirjanduse kättesaadavuse koolidele klassiti ja aineti. Kooli õppekava läbimiseks vajaliku õppekirjanduse valikul on kool vaba. Seaduseelnõu kohaselt peab õppekirjanduse väljaandja tegema riiklikele õppekavadele vastava õppekirjanduse kättesaadavaks digitaalses vormis Haridus- ja Teadusministeeriumi peetavas portaalis. Jätmaks kirjastustele ja riigile piisava üleminekuaja ettevalmistuste tegemiseks, rakenduvad kõik e-õppekirjandusega seotud muudatused ühel ajal – 2015. aasta 1. maist. E-õppekirjanduse väljaandmise tingimustes lepitakse kirjastajatega kokku.

Riik võtab suurema vastutuse tugiteenuste tagamise eest – eelkõige on eesmärk toetada väiksemaid omavalitsusi ja koole.

Mõeldes just väiksematele omavalitsustele, võtab riik selge vastutuse, et kõigil õpilastel oleks tugiteenustele ligipääs. Õppenõustamiskeskusi arendatakse nii, et väiksemad koolid saaksid sealt spetsialisti kooli tellida. Riigi lisatuge ongi siinkohal eelkõige vaja väiksemates koolides ning omavalitsustes, kes ise ei suuda pakkuda tugispetsialistidele töökoormust.

Omavalitsustele jääb seaduse järgi vastutus pakkuda oma koolides tugispetsialistide teenuseid, nagu see on praeguses seaduses (juba 1990. aastatest).

Õpetajatele tagatakse konkurentsivõimeline miinimumpalk ning omavalitsusi toetatakse jätkuvalt tunduvalt suuremate summadega, kui on vaja ainult miinimumpalga maksmiseks. Klassijuhataja lisatasu jäetakse kooli otsustada, kuid omavalitsustele antav palgatoetus sisaldab jätkuvalt ja piisavalt raha ka klassijuhataja lisatasu maksmiseks.

Õpetajate miinimumpalk on tänavu 715€, vanemõpetajal 736€ ja õpetaja-metoodikul 889€. Kutsetesüsteemi rakendumisel säilivad kõrgemad miinimumpalgad, kuni õpetajate üks ja ühtne miinimumpalk on ületanud ka õpetaja-metoodiku miinimumpalga. Seni riiklikult sätestatud klassijuhataja lisatasu määr jäetakse omavalitsuse, koolipidaja ja õpetaja otsustada. Omavalitsuste palgatoetus sisaldab ka edaspidi kõikide n-ö lisatasude (sh klassijuhataja lisatasu) maksmiseks vajalikku raha kui ka õpetaja-metoodikute lisatasu. Õpetajate palgatõus peab ületama riigi keskmise palgatõusu määra.

Riigieksamite eesmärk on anda adekvaatset ja võrreldavat infot

Riigieksamite lävend viiakse taas algse ühe punkti peale, sest muidu tõuseks see järgmisest aastast 50 punktile. Naastakse süsteemi juurde, mis kehtis edukalt kuni 2002. aastani, mil eksami eesmärk oli anda eelkõige võrreldavat infot koolide ja õpilaste soorituste kohta ja selle kohta, mil määral noored on saavutanud õppekavas määratletud õpitulemused.

Samuti annab see võrdlusbaasi, mis lubab õpilastel saada objektiivse pildi oma teadmistest ja koolile parema info, et hinnata enda tööd. Eksami kasutamine diskrimineeriva lävendina moonutab riigile ja koolidele vajalikku objektiivset infot. Õpilase lõpetamise üle otsustavad kool ja õpetajad, kes on noorega 12 aastat isiklikult kokku puutunud ja tema tulemusi 12. klassi lõpetamise vääriliseks pidanud. Jätkuvalt on võimalus kasutada eksamite tulemusi ülikooli astumisel.

Suurendatakse gümnaasiumide paindlikkust valikute pakkumisel

Kaotatakse kohustus siduda valikained kolme temaatilise mooduli ehk õppesuuna alla. Gümnaasiumile jääb jätkuvalt kohustus pakkuda õpilastele valikuid, mida riiklik õppekava määratleb, kuid kool otsustab, kuidas ja mitme õppesuuna alla neid grupeeritakse.

Vaheaegade korraldus muutub paindlikumaks

Koolipidaja võib direktori ettepanekul ja hoolekogu nõusolekul kehtestada ka põhikoolis eripäraseid koolivaheajad, arvestusega, et koolis on õppeaasta jooksul vähemalt neli koolivaheaga kogukestusega vähemalt 12 nädalat, kusjuures suvine koolivaheaeg kestab vähemalt kaheksa järjestikust nädalat. Gümnaasiumiastmes on see juba praegu lubatud.